

4064

מדינת ישראל
הכנסת

רב.

פרוטוקול מס' 3/47

מישיבת וועדת החינוך והתרבות שהתקיימה
ביום ג', כד' סיון תשי"ט
(30.6.59) בשעה 11.00

- נכחין :
- חברי הוועדה - ש. פרסיץ - היו"ר
 - י. גרוס
 - פ. זח ארץ
 - ש. כפרית
 - ר. הקסין
 - ח. מגורי-כהן
 - ד. צברי
 - י. סמילנסקי
 - ד. נצר
 - י. קלבנוב
 - א. רזיאל-נאור

מוזמנים : מר שריד - משנה למנהל משרד החינוך
ד"ר זיו - משרד החינוך

סדר-היום - דיון על החינוך התיכון.

פותחת את הישיבה.

היו"ר ש. פרסיץ:

אנו ממשיכים בדיון על החינוך התיכון, רשות-הדיבור

לח"כ הקסין.

ר. הקסין:

בכל פעם כשאנו דנים, אנו דנים בקטע מסויים, אבל כשהדיון הזה מתיחס לגיל מסויים, זה אולי גם מביא תועלת, כאשר אנחנו רגילים לדון בבעיות מסויימות הקשורות עם גיל מסויים של הילדים, ויכולים גם לסכם, אם כי גם שם, נדמה לי מוכרח להיות קשר מסויים בין גיל וגיל, בין מסגרת חינוכית אחת לשניה, אבל כשאנחנו דנים על בתי-ספר תיכוניים, וכשאנו רוצים להקיף את הבעיה מכל צדדיה, דומני כי קשה מאד לדבר על הבעיה הזו, מבלי לדבר על החינוך העל-יסודי בכללו.

אם נתחיל מהבעיה הקשה הזו של מסגרת חינוכית, בתי-הספר החינוכיים, מספרם, יכולת קליטתם, יש לראות את המצב כמות שוא, כאשר דברה היו"ר פרסיץ בסוגיא זו, אמרה שהנה ידוע לה שמאות ילדים ישארו לקראת השנה הבאה מחוץ למסגרת החינוכית. נשאלת כל פעם השאלה - האם זו הי המסגרת החינוכית היחידה לחינוך על-יסודי שאנחנו צריכים לדאוג לה, ושהיא גם היחידה הבאה בחשבון לחינוך לדור השני, לגיל של 14-18?

היו"ר ש. פרסיץ:

עלי להעמידך על טעותך. אני דברתי לא רק על ילדים בנתי-ספר תיכוניים, כי אם גם ילדים בנתי-ספר חקלאיים, מקצועיים לכל צורותיהם.

ר. הקסין:

בסקירה של ד"ר זיו דברת במיוחד על זה. לי נראה כי גם יתר השאלות, במידה שהן עומדות על הפרק, צריכות להישמע בפני כל אותם תגורמים האחראים לחינוך העל-יסודי.

ד. הקטין:

המגמה אשר צריכה להיות, לדעתי, במדינתנו, היא להכין לקראת הכנסת כל נער או נערה בגיל זה למסגרת חינוכית. כמוכן שזוהי מגמה בלבד, אינני משלה את עצמי שבדבר זה ניתן להגשמה בשנה או בשנתיים הקרובות, אבל המגמה צריכה להיות להכניס את בני הנעורים למסגרת חינוכית על כל צורותיה, אם זה מסגרת של עלית הנוער, חינוך מקצועי, חינוך חקלאי, חינוך תיכון וכו'. הדאגה צריכה להיות עתה לקראת העלאת הרמה ההשכלתית למקסימום של בני הנעורים בגיל זה. ואשר לכך, לי נראה כי בית-הספר התיכוני כיום, עם התלמידים שישנם בו, עם הבחינות שכל נער ונערה מוכרחים לעמוד בהם, כי אחרת הם נפלטים מן החינוך התיכון, והבחינות האלה הן לאו דוקא בחינות בגרות, אלא ישנן בחינות בלתי תועלתיות תוך שנת הלימודים, וישנם סכומים שונים, והסלקציה היא גדולה מאד, משום כך פתרון מה בענין זה הוא קיום שתי רמות לימוד, ואני חושבת כי פתרון זה הוא פתרון נכון, כי אנחנו איננו ישוב יציב, והמגמה היא להעלות במקסימום את הרמה התרבותית של בני הנעורים באשר אנחנו רוצים להגיע לרמה תרבותית מינימלית בישראל. אני, איפוא, מחייב את קיום שתי הרמות. אני גם אינני רוצה להבטיח, כפי שאמרה ח' מ' צנור שהמדובר לתקופה הקרובה בלבד, אינני יודעת, אנחנו עוד לא קלטנו את רוב היהודים ממרוקו, אלג'יר, ויתר ארצות מפרגות בהם נמצאים יהודים, ואינני יודעת למה יחייבו אותנו הגלים הבאים. אנחנו איננו יכולים להבטיח את עצמנו בדפוסים קבועים, גם לא בדפוסים חינוכיים קבועים. מבחינה זו נראה לי כי אמריקה הלכה שנים רבות בדרך נכונה, שם היתה ליברליות גדולה מאד גם ביחס לחינוך תיכון, ודבר זה הוא שהעלה את המוני האנשים אשר באו מארצות שונות, ומסוצא שונה, וברמות השכלה שונות, על רמה תרבותית, פחות או יותר מתקבלת על הדעת, אם להתחשב עם ממדים גדולים אלה של אוכלוסייה. לי נראה כי בית-הספר ח' יכול שלם מוכרח ללכת בדרך זו. זהו צעד ראשון, וצעד חשוב, ומוכרחים לחשוב עליו.

לי, איפוא, נראה כי ליברליזציה יותר גדולה בחינוך תיכון, תעלה לנו אנשים אשר אחר כך ימשיכו בבתי-ספר תיכוניים וגבוהים, ויעלו לרמות השכלה גבוהות. אני יודעת כי אנחנו לא במעט מוגבלים, לא רק באמצעים כספיים אלא גם בכוחות אדם, בכדי להרחיב את המסגרות, ואני בעד הרחבת המסגרות, אבל אני רוצה לשאול, ואולי גם לקבל תשובה על ענין זה, הנה הגיעו אלינו מרומניה, פולניה ועוד ארצות, אנשים רבים כעלי רמה השכלתית גבוהה, מסיימי בתי-ספר גבוהים, אינני יודעת אמנם כמה מהם קבלו השכלה פדגוגית, אבל ישנם אנשים אשר קבלו השכלה מקצועית, בעיקר במקצועות ריאליים, ויתכן שבתוספת מקצועות ספציפיים אשר קשורים עם הוראה, כגון מתודיקה ועוד מקצועות כאלה, אפשר יהיה לקרב את האנשים האלה לשדה החינוך. (פ. זוארץ: דרושה ידיעת השפה לשם כך.) ראיתי אנשים אשר שהו חצי שנה באולפן, והיו מסוגלים לאחד מכן לשמש מורים במקצועות ריאליים מסויימים, כמוכן שאין המדובר במקצועות הומניסטיים.

מר שריד:

השבוע נפתחו שלשה קורסים המרכזים מורים עולים אשר יכנסו לעבודה בעוד חדשיים.

ד. הקטין:

חשוב מאד לשמוע זאת.

הייתי אף רוצה לדעת, אולי משרד החינוך עוסק בכך, האם מבין בוגרי הטכניון, ונאמר כנד כי במקצועות מסויימים ישנה רוויה גדולה בשוק, מופנה חלק מהבוגרים להוראה? האם נעשה משהו בשטח זה? לדעתי בתוספת של השכלה במקצועות פדגוגיים אפשר להכניס חלק מסוים כמורים בבתי-ספר תיכוניים על-יסודיים שונים להוראת מקצועות ריאליסטיים. יתכן שמשרד החינוך עושה זאת, אין לי אינפורמציה ואינני יודעת, אבל נראה לי כי יש ללכת בכל הדרכים כדי לספק את הצורך במורים לבתי-ספר על-יסודיים.

ד. הקטין: אני רוצה להביא דוגמא בולטת אשר לדעתי קובעת את מידת המצוקה בה אנו נמצאים מבחינת חסר מורים מקצועיים. משק דפנה מחפש הומניסט לכתות המשך. כאשר נמצא האדם המתאים, הוא התנה זאת במשכורת של 600 ל"י נטו, נוסף על שכונן ואכל. הרי זה משווע. (מר שריד: אל תתנו.) אינני יודעת, איפוא, מה יעשה המשק הזה, הוא לא יפסיק את לימוד ההמשך לילדיו.

מר שריד: אני מפקפק בהומניות של המורה הזה.

ה. הקטין: אם תחפש בזה הומניות, אזי מחצית האנשים המקבלים משכרות שמנות אינם הומניים. אני, דרך אגב, רוצה לומר כי אני מצטערת על התביעה אשר השמיע מר סגל, בועד החינוך ביחס לסמינר הקבוצים. האנשים המכשירים עצמם שם לכתות המשך שומעים הרצאות מפי אותם מרצים המרצים באוניברסיטה, ומשרד החינוך חייב לדון בשאלה זו, במגמה להכיר בקורסים אלה. את השם נוכל להחליף לאחר מכן.

אשר להמשך דברי בנושא, נראה לי כי משרד החינוך צריך גם להפנות חשומת-לבו ביחס ליתר פקות בשטח הרמה הלימודית בבתי-ספר חקלאיים ומקצועיים במקצועות הכלליים, כי אינני מקבלת את אותה המגמה אשר היא כל כך בולטת במוסדות האלה, כשדגש מושם בעיקר על המגמה המקצועית. גם נערים ונערות המסיימים בית-ספר מקצועי, מוכרחים לקבל מינימום של השכלה על-יסודית, ולכך מוכרחה להיות מופנית דאגה.

ועתה לענין אחרון. אני חושבת שבית-הספר התיכון, על פי המציאות שלנו, חייב להיות גם בית חנוך, ומשום כך אינני מסתפקת באותה שעת חינוך יחידה שאותה הנהיגו בבית-הספר התיכוניים, ואשר היא למעשה הפכה להיות שעת הכנת שעורים בכמה בתי-ספר. על כך התריע ח"כ סמילנסקי. (היו"ר ש. פרסיץ: הוא גם הוסיף כי זה כך רק במקומות ידועים) אם, איפוא, אין הדבר כן, אזי מהי שעת חינוך? לדעתי יש ללכת לפי אותה דרך שהיתה נהוגה בבית-הספר של זרם העובדים בזמנו, וזה ממשיך להתקיים גם כיום בשלשה בתי-ספר על-יסודיים. היינו, מסרת של חברת הילדים, בה ישנה אחריות הדדית, עזרה הדדית בחינוך כזה יש להתחיל החל מהכחה הראשונה של בית-הספר היסודי עד גמר בית-הספר, כדי שנחנך אדם לחברה בעל הרגלים לעזרה הדדית, עזרה לזולת, והרגלים חברתיים מקובלים. חינוך בכוון זה נחוץ לנו בארץ במיוחד, אולי יותר מאשר לעמים אחרים בעולם. משום כך נראה לי כי בית-הספר התיכון מוכרח להתייחס לענין זה בכבוד ראש, ולהכניס שינוי רציני בשטח זה. יש לשים יותר את הדגש החינוכי בכל המקומות.

ה. מגורי-כהן: לדעתי עצם קיומנו צריך להיות בנוי על האיכות שאנחנו למעשה משקיעים בה מעט מאד. כל זמן שבית-הספר התיכוני לא יהיה במסגרת של חינוך חנם, תעמוד השאלה הזו בפנינו במשך שנים רבות. לאור ריבוי העליות ולאור פזור העליות השונות, אפשר לומר כי השכלתם היסודית של מרבית בני הנער איננה עומדת ברמה שווה עם אותה השכלה אשר מקבלים בני נער במקומות מרוכזים יותר. מסיבות אלה רבים מהם אינם יכולים להגיע לחינוך חינוך, בגלל אי הדבקות הרמה, ואם ישנו חלק כשרוני יותר, הם אינם יכולים להגיע בגלל חסר אפשרויותיהם הכספיות של ההורים, מפני היות בית-הספר התיכוני במרחקים גדולים ממקומות מגוריהם. אני יודע כי במקומות מסויימים, בבתי-ספר מבוססים יותר, ישנו שוני גם בין בית-ספר אחד לשני ברמת הלימודים. ישנם בתי-ספר אשר מאחר ואין בהם מקומות קליטה בשנה הבאה, הם מקפידים על הרמה עד כדי כך שתלמידים רבים נכשלים, בעוד במקומות אחרים תלמידים ברמה כזו אינם נושרים, ורמתם מאפשרת להם להמשיך.

אם משרד החינוך, והמדינה לא יעמדו על כך שיש לראות בחינוך בנים ובנות השקעה רצויה מאד, השקעה פיתוח של ממש, לא יהיה לדבר סוף, ואנחנו נשמע מדי שנה בשנה על נשירה גדלה והולכת, על חסר אפשרויות, חסר מקומות וכו'. אני יודע כי בשנה זו הועלה שכר הלימוד לפי המלצת משרד החינוך, והורים רבים הועמדו בפני קשיים, ולרבים מהם לא תהיה אפשרות לתת חינוך חינוך לילדיהם בשנה הבאה, והקשיים יילכו ויגדלו. אין אנחנו רואים באפק מצב של הטבה ואפשרויות יותר נוחות, אלא המצב הולך ונעשה יותר קשה. אם, איפוא, לא יהיה מפנה רציני,

ח. מגורי-כהן:

בהחשב עם העובדה שיש לשים את הדגש על האיכוּ
מפאת היותנו מעטים, ומתוך הידיעה על הנעשה
בסביבותינו. בכל המדינות השכנות לנו הולכות ומתקדמות, כי יש להן תנאי
ואפשרויות אחרות, ואנחנו לדעתי בשטח זה איננו מתקדמים בהרבה, לפי מה
צריכים היינו להתקדם, אלא אף מורגשת ירידה לא קטנה.

ידועים לי מקרים של מקומות אשר לפני 5-6 שנים
החליטו על חינוך חנם בבתי-ספר תיכוניים, והיום הם עומדים בשורת המקומו
בהם שכר הלימוד הוא הגבוה ביותר. אם כך, גם חסר המקומות, גם חסר
המבנים, חסר המורים וחסר האפשרויות, כל אלה יביאו אותנו בסוף לידי
חמונה עגומה מאד, ולצערי נראה לי כי אנחנו מסכינים עם כל תופעה חדשה,
ואף מקבלים אותה. אם לא יחול בכל השטחים האלה מפנה רציני, נעמוד בפני
מצב קשה. אני רואה בכל השאלה הזו, השקעת פיתוח, שיש לשריין עבורה
את כל האמצעים האפשריים. אני יודע כי יאמרו לי שאין אפשרויות,
כי המצב הוא קשה, לדעתי אפשר היה להשקיע בהשקעת פיתוח זו יותר על חשבו
השקעות פיתוח אחרות "נעשו בארץ, ואשר לדעתי הם אינן פרודוקטיביות במיד
שאני רואה ענין זה של הרכשת השכלה לדור הצעיר שלנו. אם אנחנו נסתגל
לחסר האפשרויות, ונחנחם בכך, ולא נתפש כיצד להביא למפנה דרסטי בשטח
זה, לא נגיע למה שאנחנו רוצים להגיע, אלא נשלים עם המצב ונגיע לידי
התדרדרות אשר תלך ותגבר.

ד. נצר:

בקשתי רשות הדיבור על מנת להעלות שאלה אחת
אשר הדהימה אותי. הקשבתי השבת לשידור
ב"קול ישראל", אשר העריך מעל גליו משפט פומבי על לימוד הספרות
בבתי-ספר תיכוניים. הופיעה תלמידת בית-ספר תיכון, העומדת לפני
סיומה, במכתב האשמה אשר קשה לתארו, נגד המורים בבית-הספר. היא
טענה כי המורה לספרות בבית-ספרה הוא ציני, היחה האשמה כי המורים
בבית-הספר התיכון אינם יודעים כיצד להקנות בקרב הילדים אהבה למקצוע
הנלמד, לא זו בלבד, אלא להיפך, מעוררים בקרבם אי אהבה למקצוע,
מקנים שעמום, וזו הסיבה בגללה התלמידים אינם מרבים לקרא, ואינם
מתעניינים בספרות. דברים אלה נאמרו על ידי תלמידה לעולם כולו.
לדעתי אין נערה זו נערה רגילה, אם לשפוט על פי כח הביטוי ואמץ
ההופעה.

ד"ר זינו:

אולי אפשר גם תכונות אלה לזקוף על חשבון
החינוך התיכון? אולי גם בזאת "אשמים"
במקצת המורים בכך שהקנו לה כח ביטוי כזה?

ד. נצר:

לא באתי כאן בדברי טענה או קובלנה, אלא
ציינתי את אופן הופעתה הפומבית של הנערה,
שאיננה רגילה לדעתי. אני לא הייתי מצדדת בעד העברת דברים כאלה
דרך "קול ישראל", כי מעל הגלים זה מועבר לעולם כולו.

אני מתיחסת כעת לשאלת בתי-הספר התיכוניים
כאל בתי-ספר ולא בתי-חנוך, כי יש להבדיל בין התביעות שיכולות להיות
לכל אחד מהם. אנחנו לא פעם עסקנו בדיון על בתי-ספר תיכוניים, ואנו
אף נמשיך בכך, וחמיד אנחנו מתוכחים סביב הנושא - מה דמות צריכה להיות
לחינוך התיכון? מה אנחנו רוצים לתת לנוער שלנו. אח האמת אומר,
אני אינני כל כך שלמה עם המסגרות והסטנדרטיזציה בחינוך התיכון.
עלינו להביא בחשבון כי דוקא לגבי נוער בגיל זה, מעל ל-14, יכולות
להיות קפיצות שונות מבחינת העלייה ביכלת הלימודית, ואנחנו אף עדים
לכך, אם כי מראש לא יכלו לקבוע זאת. אנחנו דנו לפני שנה או שנתיים,
ובקורת חריפה נשמעה לענין החינוך התיכוני ולענין הרפורמה והשינויים.
דומני שכיום לא שומעים על כך, כי אנו יכולים לומר כי הרפורמה הזו
נתנה לנו שני דברים חשובים. היו בשעתו בתי-ספר מוכרים עירוניים,
והיו בתי-ספר תיכוניים פרטיים ולא פרטיים אשר טענו כי הם מקופחים.
כעת זה איננו, כל בתי-הספר הועמדו על דרגה מסוימת אחידה. היינו,
אותה שאלה אשר עמדה לפנינו בשעתו, ירדה היום מן הפרק. אני אינני
מאמינה שנוכל להפוך את החינוך העל-יסודי והתיכוני לכלם. ויש להסתפק
בכך שלעת עתה הרפורמה הזו איפשרה גם למחוסרי אפשרויות להמשיך בחינוך
על-יסודי. ישנן סטיפנדיות, וישנה עזרה. עם זאת אינני נבהלת
כאשר אומרים לי כי הנה נמצאים 19 אלף ילדים אשר סיימו בית-ספר
יסודי ולא נקלטו במסגרת הקיימת של החינוך התיכון. על לנו לשכוח
כי אנו חיים בארץ בה נערים ונערות בגיל 14 יכולים לצאת לעבודה.
ישנו חוק חניכות, ישנם בתי-ספר ערב, ויש לעמוד על שכלול ועל מידת
עזרה יותר גדולה לנזקקים לבתי-ספר תיכוניים ערב. פה נראה לי כי
שכר-הלימוד, בהשוואה עם בתי-הספר היומיים, מהווה מעמסה גדולה
יותר על הלומדים. נוסף על כך שהלימודים כאן מתנהלים לאחר יום עבודה,
שזה לשעצמו מהווה הכבדה, אזי התשלומים אף גבוהים יותר, ושאלה זו

ד. נצר: הייתי מסתפקת במילה אחת, מתוך הרהורי ליבי אולי אני מאמינה לוועדות ולאנשים העוסקים בכך כי הם מתפשים דרך. בעצם חפוש הדרך יש תקוה כי ימצאו פתרונות לכמה דברים. אינני מוצאת פתרון בהורדת רמת הלימודים, כי כאשר אנחנו מדברים על חינוך חיכוני, על-יסודי, פרוש הדבר שיש לדבר על מקסימום ידע. וכאן השאלה היא, איך מגישים את זה. ודבר זה לצערי איננו כלול בשום החלטה ובשום חוק. נאמר כבר פעם כי לפני שיוצרים את החוק יש ליצור את האדם לחוק הזה. תלוי מיהו המחנך ומיהו המורה, ואז אין תלוי הדבר לא בשעת חינוך ולא בחמש שעות חינוך. ישנם שעורים המוגשים בצורה מעניינת או בצורה בלתי מעניינת, הכל תלוי במורה. יחד עם זאת אני רוצה לציין כי התקדמנו במשך השנתיים האחרונות. הרפורמה בעניין החינוך נתנה אפשרויות, הסדירה, אם כי ישנם עוד דברים רבים אשר להם יש לחפש פתרונות. אחד הדברים הוא שאלת המורים. אני חושבת כי הפניה של המוסדות הקבוציים שלנו, צריכה להיות לקראת הכשרת מורים מתוכם, על מנת שאנשי המקום יוכלו להיות מורים לילדיהם, כי זוהי אחת השאלות הבערות בחיי הקבוצ. לדעתי שום מורה, ויקבל משכורת זו או אחרת, לא יצליח לחנך ילדיהם של צבור זה אשר מצא לו דרך חיים זו. וזה נראה לי כאחד הדברים אשר משרד החינוך צריך למצא דרך לפתרונם - הכשרת מורים מביין חברי הקבוצים עבור ילדיהם, כי רק בדרך זו נוכל להעלות את הרמה הלימודית לחלק זה של הצבור, ולא על ידי מורים הבאים מן החוץ.

ר. צברי: האם אפשר לדעת מהי החלוקה של מורים ומורות בבתי-הספר העל-יסודיים?

מר שריד: אפשר לבדוק זאת.

אני אשיב עתה על כמה דברים שנשמעו כאן, ועל היחר ישיב ד"ר זיו.

השתדלתי לרכז את הבעיות, מבחינת מהותן, ולא אזכיר את שמות חברי הוועדה אשר עוררו אותן. אני רוצה להזכיר חחילה לחברי הוועדה שלא קיים חינוך חובה על-יסודי, וזאת שכחתי. בשאלת החינוך העל-יסודי, כשמדברים על איכות החינוך, פיקוח על החינוך, אנחנו הננו הכתבת. אנחנו חייבים להיות אחראים במידה רבה, אם כי עצם הדבר שבת-ספר אלה אינם מצליחים, זה מקטין במקצת את האפשרות שלנו של פקוח ואחריות. אבל כאשר מדברים על כמות, היינו, כמה תלמידים נכנסו, כמה נשארו וכו', יש לזכור שאין חוק לימוד חובה על החינוך העל-יסודי, לגילים 14-18.

אני רוצה לציין כי למרות זאת שאין חוק כזה, משרד החינוך רצה להגיע לכמות גדולה יותר של תלמידים אשר ייהנו מחינוך על-יסודי על כל צורותיו. מדינתנו היא אחת המדינות המעטות בעולם אשר יש לה אחוז כה גבוה של ממשיכים בחינוך על-יסודי, גם אם נשווה את מדינתנו למדינות אשר קיים שם חוק חינוך חובה, או יותר נכון חוק לימוד חובה לגילים 14-18, ניוכח כי הם אינם מגיעים ל-80% ויותר של ממשיכים בחינוך על-יסודי, כפי שזה אצלנו, אלא פחות. ישנה רק ארץ אחת אשר שם גדול מספר הממשיכים בלימוד על-יסודי, וזוהי אמריקה. פרט לאמריקה, ברוב ארצות העולם אין אחוז כה גבוה של ממשיכים כפי שאצלנו.

אשר לכך, הראו לי, לפני זמן לא רב, מסמך המספר כמה ילדים יוצאים לעבודה במדינות כמו הולנד, בלגיה ועוד, אחרי גמר בית-הספר היסודי. ובעוד אצלנו יוצאים לכל היותר מ-15% עד 17%, שם מגיע האחוז ל-50%. ישנו עוד דבר המציין באיזו מידה אנחנו הננו עם הרודף חינוך והרוצה בחינוך. אנחנו הצטיינו בכך שטרם היה בארצנו חוק חינוך חובה לגבי החינוך היסודי, למדו על אף זאת, כל הילדים בגיל זה בבתי-ספר, ועכשו, למרות זאת שאין חוק חינוך חובה לגבי חינוך על-יסודי, ולא חוק חינוך חובה, לומדים אצלנו במסגרת זו באחוזים גבוהים מאד, מעל ל-80%, שזה איננו אחוז מבוטל כלל ועיקר.

מר שריד: קבלתי השבוע תזכיר ממנהל מחלקת החינוך של באר-שבע, התובע עזרה מוגברת לחינוך היכון במקום, והוא צרף טבלה המראה כי אחוז הממשיכים בחינוך היכון בבאר-שבע איננו קטן מזה שבת יפה. היינו, גם בבאר-שבע ממשיכים בחינוך העל-יסודי על כל צורותיו, בסביבות 80%.

בקשר לכך אני רוצה להזכיר כי הרפורמה שאנחנו בצענו ומבצעים, בכוון של שכר לימוד מודרג, זוהי רפורמה רצינית מאד. אינני יודע אם ידוע לכל חברי הוועדה כי במסגרת של שכר הלימוד המודרג, שהמקסימום בו מגיע ל-420 ל"י בערך לשנה, ישנם הורים המשלמים 90 ל"י, 60 ל"י וגם 30 ל"י לשנה, וכאלה ישנם רבים. ישנם אלפי משלמים לפי הדרגה הנמוכה ביותר. זאת אומרת, סכום המגיע לפעמים ל-300 ל"י ומעל לזה, מכסה על פי רוב המדינה עצמה, כי במקומות מסויימים אין גם הרשות המקומית גורם רציני לכיסוי תוספת זו. ישנם מקומות שאנחנו יכולים לקבל את השתתפות הרשות המקומית רק ב-10% או 15%, ולעתים אף לגמרי לא, ואז מכסה זאת המדינה. את הרפורמה הזו צריכים, איפוא, לזכור.

אשר לכך, אני נוגע גם בעניין של נורמה ב' אני מתאר לעצמי כי לולא הנהגנו נורמה ב', היינו בודאי מוחקפים מאד, כי שיוון פורמלי הוא איננו שיוון, אלא לפעמים אף קפוח. ודאי שצריך להגיע ביום מן הימים לידי כך שלא יהיה צורך בנורמה ב', וכי נוכל לקיים נורמה אחת לכלם, אבל מה לעשות כיום, אם גם נחליט אלפי פעם כי אין להנהיג נורמה ב', ובמציאות אם היא לא תהיה, חיסגר הדלת בפני ילדים אלה להמשיך בלימודי המשך במשך שנים רבות? אין זו שאלה של מצב חד פעמי, ואין כאן שאלה של המורה בלבד, נניח כי בישובי העולים יהיו מורים מהמעולים ביותר, או יוסיפו מחפר שעורים, כל זה איננו די, ובצדק אמרו כאן כמה חברים שעד שתשתפה אורת הבית והסביבה של הילד מהם הוא בא, תעבורנה עוד שנים רבות. איש מאתנו איננו יודע כמה זמן זה יקח. ועל כל פנים למשך מספר שנים זה, שאיש איננו יכול לקבוע בדיוק מהו, באם לא נקיים נורמה ב', נסגור את הדלת ללימודי המשך בפני כל הילדים האלה.

עלי להוסיף ולומר לחברים, כי ישנם בארץ מבני עדות המזרח אשר נולדו בארץ, ואשר הוריהם נמצאים בארץ כבר שנים רבות, וגם הם, אם לא נתיחס אליהם מתוך התחשבות מיוחדת, לא יוכלו להיקלט במסגרת החינוך היכון. ברחובות בזמנו, לא היו בגמנסיה ילדי התימנים משערים שלידה. על כן אינני רואה שיש לערער את עניין נורמה ב'. דבר זה הינו סיוני למספר שנים לא קטן, ויש לשמור על כך. מובן שאנו נוסיף לעזור לילדים מנורמה זו, בתוך בתי-הספר התיכוניים, על מנת שלא ייפלטו ולא יישרו, ואנחנו עושים מאמצים גדולים, ומשקיעים בכך סכומי כסף גדולים, למען עזרה לתלמידים אלה בכל כוחת ההמשך. עם זאת ברור שחלק ייפלט, אבל לעומתם חלק מסויימים יוכל להשלים את לימודיו.

בעיה שניה היא קיום שתי רמות חינוך.

אמרתי בדברי כי אני בטוח בזה שלאט לאט נגיע לידי כך שההורים ישתכנעו שאיך דרך אחת אלא קיום שתי רמות חינוך. לא כלם יכולים ללכת דוקא לגמנסיה או בע שנתית המכשירה לבחינות בגרות. אין גם צורך שכלם יילכו למסגרת זו דוקא, וכך לאט לאט יוצרו מוסדות אחרים לחינוך על-יסודי, שונים מאלה, והרמות השונות צריכות להיות לאו דוקא בחינוך התיכוני העיוני, אלא גם בחינוך התיכוני המקצועי והחקלאי. יהיו כאלה שילמדו 4 שנים, 3 שנים ושנתיים. לדעתי הרוב צריך ללמוד שנתיים, המעוט צריך להגיע לבית-ספר מקצועי או בע ושלוש שנתיים. שמענו כבר מפי מר הרבורגר, שהוא חושב כי זוהי הדרך. רוב התלמידים צריכים ללמוד שנתיים ולהכשיר עצמם להיות פועלים מקצועיים, חלק קטן מהם יגמור בית-ספר או בע שנתי ואלה ימלאו תפקידים יותר אחראיים.

מר שריד: לענין הכשרת והשתלמות מורים. אנחנו מתכננים פעולות מוגברות של השתלמות המורים. לבתי-הכפר התיכוניים. אנחנו מגייסים עכשו גם אמצעים כספיים לשם כך. בתחילה נגייס סכום כסף של כמה עשרות אלפי לירות, על מנת להתחיל בפעולה מתוכננת של מתן השתלמות למורים העובדים בפועל בבתי-ספר תיכוניים, לפי המתקונת וההיקף שאנחנו מקיימים לגבי המורים בבתי-ספר יסודיים. אנחנו עושים גם הרבה פעולות להכשרת מורים לחינוך תיכון, וספרנו לכם כבר כאן על הסטיפנדיות הרבות שאנחנו נותנים עכשו באוניברסיטה, בסכומים נכריים מאד, ויש לנו ידיעות כי הענין הזה נחץ אותה ותוצאות. נוסף על סטיפנדיות אלה האוניברסיטה מצידה מותרת לתלמיד על מחצית שכר הלימוד, כך שזוהי סטיפנדיה אשר יכולה לפתור לסטודנט את השאלה של להיות או לחדול.

ידוע לי אף כי מתנהל מ"ס עם הטכניון, ד"ר זינו יודע אולי יותר פרטים על כך, וגם שם באו לידי הסכם עם וקטור הטכניון, כי יכשירו מורים למקצועות ריאליים שונים.

התעוררה כאן שאלה של מורים עולים. אנחנו בשטח זה עשינו מעקב, ואנחנו יודעים כרגע בדיוק כמה מורים עולים ישנם בארץ, איפה הם נמצאים, נפגשנו גם עם כל אחד ואחד מהם, ועדות שונות ישבו וקבעו מי מהם יכול להיכנס כבר להוראה בשנה הבאה, והשבוע פתחנו קורסים ל-70 איש שילמדו עוד חדשים על מנת להיכנס לעבודה בראשית השנה הבאה. כאן המדובר בעיקר במורים למתמטיקה, פיסיקה וחימיה. לחלק אחר נפתח קורס שנתי בבאו-שבע, והם ילמדו שנה תמימה, בעיקר עברית, וידיעת הארץ. בראש המוסד הזה יעמוד מר סימון. הבטחנו לתלמידים אלה אחזקת חנם, וגם פדגוגיה למשפחותיהם, בעזרת הסוכנות ומשרד העבודה. אנחנו מממנים את ההוראה, משרד העבודה מממן את אחזקת החנו וחימיה, והסוכנות תתן עזרה למשפחות על אש יסייעו את גום הלימודים הנו.

אשר לדברי התלמידה שנאמרו במשפט על המורים, אני רוצה לומר כי התלמידה פגעה קשות בצבור המורים. זו חוצפה של נערה בת 18. כי אם אפילו להאשים, היה זה אופייני למידת החוצפה בדבר, לומר כי "המורים הם ציניקנים". היא יכלה לכל היותר לומר כי המורה שלה לספרות הינו ציניקן. הדבר הזה פגע מאד בצבור המורים, וישנן כבר תגובות מכל צד. חושבני כי במקרה זה ירות אחריו לא עשה שרות טוב בכך שהשמיע דברים אלה באזני כל הצבור בעולם.

לשאלת שעת החינוך אשר דברה עלינו ח"כ הקטין. אף מחנך, ואף מורה אחד איננו מעלה על דעתו כי מחנכים בשעת החינוך. לו היה כך, אבוי היה לאותה שעה, ואבוי היה לאותו חינוך. קוראים לזה שעת חינוך, אבל לא זוהי המשמעות, אלא זוהי שעה בה המחנך מתפנה לשעת שיחה חופשית עם הילדים על הנעשה ברומו של עולם. מובן שישנם מורים יודעים על מה לשוחח וכיצד לשוחח באותה שעה, וישנם אחרים אשר מוציאים את אותה שעה לבטלה, אבל אין שעה זו מחנכת. המורים צריכים לחנך את הילדים בכל הליכותיהם, הן בשעה שהם מלמדים חשבון, תנ"ך וספרות, וגם כאשר אינם מלמדים. עבודה המורה זהו תהליך אחד של חינוך, ואז או שהם מצליחים בכך או שאינם מצליחים, אבל אין השעה הזו גורעת והיננה מוסיפה. כשם שאני שולל את העובדה שדיקא מחנך הילדה הוא אשר מחנך את הילדים. אין זה כך. מחנך הכחה ממלא פונקציות מסויימות, אבל מחנכת הסביבה כולה והמורים כלם. אם המחנך בלבד יצטרך לחנך, יהיה רע מאד.

אשר לדברי ח"כ הקטין שיש לחנך את הילדים דרך חברות ילדים בבתי-הספר, אני רוצה לומר כי אני מכיר בתי-ספר אשר ישם קיימות חברות ילדים, והחינוך שם יחד עם זאת הינו רע. קיום חברות ילדים אינו מבטיח ולא כלום. זהו אחד האמצעים, כשם שגם דרכים אחרות משמשות אמצעים, אבל לא בכך העיקר. בכלל בכל הנוגע לעניינים אלה אי אפשר לגרום מתקונת אחת ואחידה.

ד"ר זיו:
על חלק מהשאלות שנשאלו ענה כבר מר שריד, ואני אנסה לענות על עוד כמה דברים, אם כי הבעיות אשר הועלו כאן אינן קונקרטיות, ותחזורנה עוד בצורות שונות של דיונים בגוף זה או בגופים אחרים.

נשמעה כאן דעה נכונה מאד שלא צריך כי בית-הספר העל-יסודי תהיה לו מסגרת קבועה חסרת ממשות. אני משער של החינוך כולו היה מרוכז במשרד החינוך והתרבות, היה זה מקל על חיפוש צורות מעבר יותר קלות מאשר העובדה הקיימת. אנחנו מנסים לקיים צורות חינוך גמישות. מוסד המשך זוהי צורת חינוך ארגונית אחת. בית-ספר תיכון ערב, זוהי גם כן צורת חינוך, אם כי אחרת מאשר לימוד בקר גם בתכנה וגם בהיקפה. בכל אלה למעשה הקושי הוא בכך שההורים אינם מוכנים, מטעמים שונים, לשלוח את ילדיהם לבית-ספר תיכוני שאיננו בן 4 שנות לימוד הנקרא גמנסיה.

אנחנו השנה קיימנו כנסים עם גורמים שונים. פנינו למנהלים, למורים, לראשי עיריות, לראשי מחלקות החינוך ברשויות השונות, וקראנו להם לקיים בתי-ספר דו-שנתיים, גם בעיר, לילדים שאינם מוכנים מבחינת הכשרתם, או אינם מעוניינים ללמוד בבית-ספר תיכון בן 4 שנות לימוד. קבלנו ממספר גדול של מוסדות חשובה שלילית, מתורצת בכך שההורים אינם מסכימים. הם רוצים רק בבית-ספר תיכון 4 שנתי. אולי צריך להפעיל קצת הסברה להורים, אם כי אני מסופק אם זה יעזור. עלי לומר כי אשר לבית-ספר תיכון גמניסלי זה, ספק אם מבחינתם של הרבה תלמידים, ומבחינת צרכי המדינה הוא רצוי. אשר לרמות שונות, אם להמשיך בקיום צורה זו של בית-ספר ארבע שנתי, אזי קשה מאד לקיים בבית-ספר תיכון אחד רמות שונות. וכאן המורים והמנהלים מתלבטים בין הצורך בשמירה על רמה מינימלית הנדרשת בעולם כולו, ואסור לנו בשום מחיר להורידה, לבין הצורך להתאים את התכנית לתלמידים מבחינת כשרם. כי לגבי התלמידים מנורמה ב' יש לנו תקוה שחסר שם חמו בלבד, ולא כשורונות, ואנחנו עושים מאמצים על מנת להשלים את החסר בחמו. יש ואנחנו נוכחים לדעת כי לא חמו בלבד חסר, אבל ישנם תלמידים הבאים לבית-ספר תיכון מנורמה א', ואף הם אינם משיגים את הרמה, ומהווים לחץ לא קטן על רמת הלימודים והכחה, ומכאן נובעת הנשירה. ואשר לנשירה, אני חושב שיש להבחין בין נשירה מבית-ספר על-יסודי לבין נשירה מבית-ספר יסודי. נשירה מבית-ספר על יסודי הוא הכרח. אין אנחנו עם המוכשר יותר מאשר כל העמים בעולם, ונשירה היא תופעה טבעית בכל העולם.

אשר לבעיה המורים, זוהי בעיה קשה מאד. אני אגב אורחא דוצה לומר כי חושבני שמה שהשמיעה רית בודיו, מותר היה להשמיע זאת, אלא שכאן הקושיא על כך אם הודיו צריך היה להשמיע זאת באזני כל העולם. אני בכלל חושב שאנחנו עושים אולי עוול לעצמנו כאשר אנו מרשים שכמה בעיות חנוכיות תהיינה נידונות בעתונות היומית, לפעמים בידי אנשים שאינם מכירים את הבעיה. ילדים קוראים את הקשור בבעיות חינוכיות כפי שזה מוגש, וזה לעתים מתנכל לצפור נפשם. דבר זה גורם לעתים נזק שאין לתקנו, כי אל לנו לשכוח שילדים מגיבים אחרת מאשר מבוגרים. ובכן, כפי שאמרתי בעית המורים הינה קשה מאד. אין הממשלה, או משרד החינוך מכינים מורים לבתי-ספר תיכוניים. הסמינרים למיניהם הם המכינים את המורים. הכשרת מורים לבתי-ספר תיכוניים איננה נתונה בידי משרד החינוך אלא בידי האוניברסיטאות, ותכנית הלימודים שם נהנית מהחופש האקדמאי. יש לנו בענין זה דיונים רציניים עם האוניברסיטה, כדי להתאים במקצת את הלימודים לצרכי בית-הספר, זה איננו קל, אבל לא זו בלבד היא השאלה. השאלה היא מה לעשות לכך שהנוער בוגר בחי-ספר על יסודיים, איננו בוחר במקצוע ההוראה. יתכן ואני טועה, אני אף מקוה שזה יסתדר במשך הזמן, אבל כרגע זוהי העובדה.

ד. נצר: אומרים שישנה נטיה לטובת הענין.

ד"ר זיו: אני אינני יכול להעיד על כך, על כל פנים השנה עדיין לא ראינו זאת. הדבר יבוא אולי על חיקונו במשך הזמן, כי המדינה מגיעה במקצועות

ד"ר זיו: מסויימים לכלל רוייה, והמסיימים השונים יפנו אז להוראה. מכאן אפשר אף להסיק מסקנה קשה יותר, אבוי אם המורים יפנו להוראה רק מייך חסר ברייה, אבל כך הוא המצב בעולם כולו, ויימצאו גם כאן אנשים אשר יילכו להוראה. בזמן האחרון נהלנו מו"ם עם הטכניון, על מנת שיקיימו בחוכם בשנה הבאה בית-ספר לחינוך, כמו שמתקיים באוניברסיטה בירושלים. הם פרסמו את הדבר, ולא נרשמו אלא 10 או 15 תלמידים מבין מאות רבות של תלמידים. למה? מאחר וישנם החושבים שמקצוע אחר טוב יותר. שיחק לנו הגורל שמצד אחד הצורך במורים גדל מאד בגלל הרחבת המסגרות, וההיצע למורים קטן, וזה גרם לנו לקושי בשנים אלה, ואנחנו מחפשים דרך כיצד להתגבר על כך במידת האפשר. הוקמה מועצה צבורית מורכבת מנציגי האוניברסיטה העברית בירושלים, הטכניון, משרד החינוך והתרבות, ונציגים של מוסדות אשר מעמדם כבתי-ספר גבוהים עדיין לא הוכרע, כגון אוניברסיטת תל-אביב, בראשותי, ואנחנו יושבים בישיבות רבות על מנת לחפש דרך לתיקון המצב. ואשית, ליצור מסגרות להכשרת מורים העובדים כבר בפועל בבתי-ספר תיכוניים ואין להם הכשרה מספקת, כדי שיוכלו ללמוד ולהיבחן, ויהיו מורים על סמך סמכות לא פיקטיבית. הויכוח איננו קל כי האוניברסיטה עומדת, ואולי בצדק, על כך שמורים לבתי-ספר תיכוניים חייבים ללמוד באוניברסיטה ולהגיע בתוכה לדרגה מינימלית של השכלה גבוהה. יש בזה הרבה מן החיוב, כי מורה אשר לא טעם טעם של לימוד גבוה בבית-ספר גבוה ואולי לשמו במשך מספר שנים, ולא החבשם מהאווירה הזו, ולא למד מפי חוקר ממדרגה ראשונה, הוא דל, הוא מביא אתו לבית-הספר את החמו הנלמד אולי, אבל לא את אותם ההיקפים הנחוצים. ובכך הקושי, ובכך גם הקושי שאנחנו נתקלים בו בענין מוסדות המשך. אנחנו מבינים כי מוסדות המשך זקוקים למורים מטפוס אחר מאשר מורה בגמנסיה בעיר. ישנה פורמציה חינוכית חברתית מיוחדת במינה, אבל אין זאת אומרת שהמורים במוסדות המשך אלה אינם צריכים להיות מצויידיים באותה רמת ההשכלה כפי שמצויידי בה מורה בבית-ספר תיכון בעיר.

אנחנו באותה מועצה החלטנו להזמין אלינו את נציגי מוסדות המשך ולשמוע מפייהם, אבל ההחלטה כאן איננה כל כך קלה, כי אני סבור שתלמידים הלומדים במוסדות המשך אינם זקוקים למורים בעלי השכלה נמוכה יותר מאשר מורים אחרים.

אשר לשעת החינוך. יתכן, לפי דברי ח"כ סמילנסקי, שישנו מורה אחד או שני מורים אשר במשך שעת החינוך תקנו מחברות. כאשר ישנם אלפי מורים, יכול להיות גם מספר מורים המועלים בחפקידם, לא נוכל להעמיד מאחרי כל מורה מפיח שיבדוק את אשר הוא עושה. אבל למעשה שעת החינוך נקבעה למסרה אחת ברורה, שימורה פעם אחת בשבוע ישוחח עם תלמידיו על בעיות העומדות ברומו של עולם, ואשר אינם נכנסים למסגרות תכנית הלימודים הקבועה. אסור ללמד בשעורים אלה, ואסור לעסוק בהם בעניינים אדמיניסטרטיביים. ההוראה היא ברורה, ואנחנו אף פרסמנו נושאים לשיחות. יתכן שמידת הפקוח שלנו איננה מספיקה, ועל כך אני מחריע לא אחת בפני משרד החינוך. ברור גם שאיש מאתנו לא השלה עצמו כי שעת חינוך זו באה לפתור לנו את בעיות החינוך מצד אחד. לא אטעה אם אומר כי בית-הספר התיכון כשלעצמו הוא אמצעי חינוכי ואשון במעלה. כלומר, אם אנחנו מגיעים בבית-הספר התיכוני לדיוק בהכנת השעורים, לדיוק במחשבה, במעבדה, בעבודה המדעית, סביבה ואווירה זו מחנכים לא פחות מעוד שעת שיחה או יותר.

בדרך כלל אנחנו משתדלים במידת היכולת, להבטיח רמת לימודים מספקת בבתי-הספר, ואני מוכרח להגיד, כי עם כל ההאשמות, ישנם בתי-ספר תיכוניים בישראל אשר מבחינת רמת הלימודים בהם בכל המקצועות או בחלק מהם, אין להתבייש בהם כלפי שום בית-ספר דומה בעולם. אני הייתי מציע לחברי הוועדה לעיין בכמה חבורים שנתיים אשר תלמידים הגישו לבחינות הבגרות. אפשר ואפשר להתברר בהם. כמובן שישנם גם אחרים. (א. רזיאל-נאור: השאלה מה היחס בין האחד והאחר).

אשר למוסדות ערב, השאלה היא מאד חמורה, אנחנו מחייבים מוסדות ערב, אבל הקושי הוא אם אפשר באמת במשך 5 ימים בשבוע, במשך 24 שעות בשבוע, אחרי יום עבודה, להשיג את מה שמשיג ילדינו בבית-ספר. ילדינו בבית-ספר לא יושבים בבית-ספר. בבית-ספר לא נעשה שתי רמות לבחינות בגרות. ושוב גם כאן ישנם מוסדות ערב צבוריים שישנה בהם דאגה טובה ורצויה לרמת הלימודים, וישנם מוסדות ערב פרטיים אשר שם הדאגה היא פחותה מבאלה.

אשר לשכר הלימוד, הוא עומד על מחצית שכר בלימוד בבתי-ספר בקו, והתלמידים גם כאן נהנים משכר לימוד מודרג, בפרופורציה הרבה יותר גדולה.

אשר לשכר לימוד מודרג, אם לדבר מבחינת הצרות, זוהי צרה גדולה לאלה העוסקים בכך, אולם אני חושב כי זהו מפעל עצום מבחינת ערכו החינוכי והחברתי. אני יכול לומר בלב שלם כי אין היום בישראל ילד אשר ראוי לכך שילמד בבית-ספר תיכון, ואיננו לומד בו משום שאין לו במה לשלם. ישנם כאלה שאינם לומדים כי לא רק שכר לימוד אין לו לשלם, אלא אין לו גם אפשרות קיום, בעיות אלו לא פתרנו עדיין, אבל את הבעיה האחרת פתרנו. ואין זה דבר של מה בכך במציאות שלנו, ישנם כאלה אשר נקבעה להם הדוגה הנמוכה ביותר של תשלום, ואם הועדה הצבורית הקובעת את הדוגה, ממליצה וקובעת כי אין להם אפשרות לשלם אפילו סכום נמוך זה, אנחנו מוסיפים את החסר. ולא היה מקרה שילד לא המשיך ללמוד משום שלא היה להוריו במה לשלם שכר לימוד. אין זאת אומרת שכל אלה אשר נכללו בשכר לימוד מודרג ואויים ללימוד, אנחנו לעתים גם טועים, אבל במובן זה נדמה לי כי מוטב לטעות, וכי מטפרי ילדים אשר איננו ראוי ללמוד ילמד, מאשר להיפך, כאשר ילדים הראויים ללמוד לא ילמדו מחסר אפשרויות. ישנם תלמידים אשר אולי ראויים ללמוד ולא זכו לשכר לימוד מודרג, לגביהם אנחנו עורכים בחינות בסוף כיתה ט' על מנת להיווכח שמא טעינו, אם בכחה ט' לא זכו אנחנו בוחנים אותם בסוף כיתה י'.

מ"ר שריד:
במקרים מסויימים כאשר ילד לא זכה לשכר לימוד מודרג, ואם מנהל בית-הספר קובע כי הוא מופתע מאחר והתלמיד הצטיין בלימודיו, אנחנו ממליצים להכלילו בשכר לימוד מודרג.

ד"ר זינו:
אשר לכלל הבעיות, אני רואה כצבת ראשונה לפתרון הבעיות שאינן פשוטות כל עיקר, במורה, אבל זאת אין פוחזים מהיום ולמחר. ואין המדובר במספר המורים בלבד, אלא בטיבם, ואשר לכך לאו דוקא מבחינת רמת השכלתם הפורמלית, אלא מבחינת אותו יחס שהם אינם יכולים ליצור בהוראה. איפה מקור הועה בכך שתלמידה יכלה לבוא בהאשמות כאלה נגד המורה? במשרד החינוך? בצבור? בנו? לזה אין תרופה, ואין נוסחה. לא הייתי רוצה להאשים את חברי, אבל יש בין המורים אשר נכנסו להוראה בזמן האחרון, מספר מורים שהצד הפרופסיונאלי אצלם מוגבר. ברור שאין הויכוח בין משרד החינוך לבין המורים התיכוניים מוסיף בשטח זה לפתרון הבעיות, אך, אני מקוה כי ימצא פתרון למצב זה אשר הזיק לא במעט.

היו"ר ש. פרסיץ:
הייתי חפצה לשאול מהי הערכתם לגבי מספר הילדים אשר נשארו היום מחוץ לכחלי בית-ספר על-יסודי. היינו, אלה הרוצים ויכולים להתקבל, ואשר רמחם עולה על רמה ב', אך לא עברו את הסקר. על שאלה זו לא קבלתי תשובה, ואין הדבר נותן לי מנוח.

(ב) אין אחם חפצים למנוע זעזוע מרשת החינוך התיכונית, ומהם האמצעים אשר אנו אווזים בהם כדי להגיע לידי כך שמה שקוה בחחילת השנה שעברה לא יקרה גם עתה?

ד"ר זינו:
אנסה להשיב לשאלה הראשונה. אין לנו סטטיסטיקה, אבל הייתי מרשה לעצמי לומר את דעתי האישית. אני אינני משוכנע שאנחנו חייבים לדאוג לכך שכל ילד הרוצה ללמוד בבית-ספר על-יסודי, ימצא מקום ללמוד, בעיקר במסגרת בתי-ספר תיכוניים. בין התלמידים הללו ישנם כאלה אשר לא השיגו את המינימום בסקר, ועליהם לפנות לכוונים אחרים.

היו"ר ש. פרסיץ:

אני שאלתי בעיקר מהו הקו שלכם. לי נראה היה החלק מהצעת השר אשר בא להבטיח לכל הילדים המוכשרים חינוך, לפחות של בית-ספר דו-שנתי תיכוני. אני ראייתי בכך טעם מסויים. (ב) כאשר דברתי על רמה, דברתי על תלמידים אלה אשר עברו את נורמה ב', ולמרות זאת לא נתקבלו בהיותם אשכנזים.

ד"ר זיו:

השאלה של היו"ר פרסיץ הועמדה בנוסח מסויים, אבל אני ארשה לעצמי להפוך את הנוסח. אנחנו סבורים כי עלינו להבטיח בית-ספר תיכון עיוני, לאלה אשר עמדו בדרישה המינימלית בנורמה א'. אנחנו לסוג מסויים של תלמידים הורדנו מהנורמה, אבל הנורמה הנורמלית היא נורמה א'. אבל לא בכך העיקר. עד כמה שאני יודע בחיפה ובירושלים אין תלמידים אשר עברו את הסקר ולא נתקבלו לבית-ספר תיכון.

י. קלבנוב:

אני מערער על כך, לאור ידיעתי האישית על הנעשה בחיפה.

ד"ר זיו:

יחזק שהיו כאלה אשר לא מצאו מקום באותו בית-ספר בו הם דוקא רצו, אבל לא קרה כדבר הזה במערכת הכללית. אשר לתל-אביב המצב היה קריטי במקצת, אבל לכך נרמה העובדה שהרבה מההורים רשמו תלמידים בשנים או שלשה מקומות, כאשר הדברים יגיעו לידי הסדר, נדע את החוצאות המדויקות. אין לי אינפורמציה בדוקה שעדיין יש מקום, אבל נהלתי מו"ם עך מנהל מחלקת החינוך העירונית בתל-אביב, ד"ר לויין, והצעתי לו שמא יקיים הרשמה לכל אותם ילדים אשר לא נתקבלו מחסר מקום, על מנת לפתוח עבורם בית-ספר דו-שנתי. הוא הבטיחני לעשות זאת. אינני יודע אם עשה את ההרשמה הזו או לא, אך מתוך תשובתו ותשובת עוזרו הבינותי כי אין תלמידים אשר ירצו ללכת לבית-ספר דו-שנתי. ובכך הקושי נוסף על כך הקושי הוא במושבנות ובעיירות שם אין בית-ספר תיכון במקום. כידוע לכם, ייפתח לקראת השנה הבאה 20 בתי-ספר דו-שנתיים, ואולי אחר כך יתווספו יותר. מקומות אחרים אתרנו מסביב למקומות בהם קיימים בתי-ספר, ואנחנו משתדלים שהילדים ימצאו מקום לימוד במושבנות הקרובה למקום מגוריהם. עדיין לא שמענו תלונות, אבל אין זה אומר כי בסוף לא יתברר כי במדינה כולה מספר מסויים של ילדים לא מצא מקום בבתי-ספר תיכוניים. אין לנו שליטה על בתי-הספר הללו, אבל דומני כי המספרים אינם כאלה שיש בהם כדי להדאיג.

מר שריד:

אני חושב שהדבר הזה יתברר רק לאחר שנסכם בספטמבר או אוקטובר את המספרים, ונדע מהו האחוז הממשיכים לפי זה נדע באיזו מידה הצלחנו להתגבר על המשבר. כמובן שגם אז פרט זה או אחר ייפגע, כי לא יתקבל דוקא לאותו בית-ספר אליו רצה להגיע, אבל זה איננו קובע. אם יתברר כי אחוז הממשיכים ירד, נצטרך לברר מדוע הוא ירד אם מפני שלא רצו ללמוד, או מפני שלא יכלו ללמוד מאחר ולא היו מקומות קליטה. את התשובה הנכונה אפשר יהיה לתת, איפוא, באוקטובר, לאחר שנדע בסופו של דבר איפה נקלטו התלמידים, וכמה נקלטו במוסדות על-יסודיים לצורותיהם השונות.

לשאלה השניה של היו"ר פרסיץ, אני יכול

לענות תשובה אשר ודאי לא תספק את חברי הוועדה. אנחנו רוצים למנוע זעזועים, ובכוון זה אנחנו משקיעים מחשבה. אם נצליח למנוע אותם, אין לנו בסחון מלא, כי במקרים כאלה, כאשר מישור חובע משהו, והשני צריך למלא את החביעות, אין זה תלוי ברצון של צד אחד בלבד, אלא אם הוא מוכן למלא את כל החביעות. אם איננו מוכן, זה תלוי אז בשני הצדדים, לכך משה כרגע לומר במה זה יסתיים. ברור שהפתרון הראשון המותנה בכך שהצד האחד ימלא את כל החביעות, איננו נראה כי יתקיים, מאחר והוא איננו מוכן, כי את המחיר יצטרך לשלם כל הורה, והמחיר בבית-ספר תיכון הוא כבר כיום בסביבות 500 ל"י לשנה, וגם יותר. אם נצטרך להוסיף עוד לסכומים אלה, זה אומר הכבדה על חלק ניכר של הורים שלא יוכלו לעמוד בה. שנית, זה מעמיד בסמן שאלה את כל העניין של שכל-לימוד

מר שריד: מודרג, כי אז ענין שכר-לימוד מודרג הופך להיות גורם רציני. כמובן שאפשר לומר שישנו פחרון והוא כי אוצר המדינה ישלם, אבל אני כאזרח פשוט שומע כי במדינת-ישראל ישנן מגבלות תקציביות. לו הייתי משוכנע שזה תלוי רק בהחלטה, שאפשר להתאסף ולהחליט על חינוך על-יסודי חינוך, הייתי נרתם לפעולה הזו, ומנהל תעמולה לטובתה. אני שומע כי קיימות מגבלות תקציביות. נאמר כאן כי יש לראות בכך משום פיתוח, אני שומע שיסנן גם מגבלות לגבי פיתוח. ואם כן, כל עוד אני שומע שיסנן מגבלות תקציביות, אינני חושב שאנחנו יכולים היום להעמיס על אוצר המדינה חוק לימוד חובה חנם לגילים של חינוך על-יסודי. התביעות של המורים התיכוניים הן תביעות רציניות מאד מבחינה כספית, וחביעות אלה יש להן גם השפעה על מדיניות השכר בכללותה. ולכן המצב איננו ברור, אינני יכול לומר שאיננו מודאגים מפני זעזועים שיכולים להיות בראשית שנת הלימודים הבאה.

היו"ר ש. פרסיץ: אתם רק מודאגים? אני חפצה להעמיד את שאלתי ביתר ברור. אנחנו עומדים עכשו בחדש יוני. בין התביעות הרבות ישנן תביעות שונות במהותן. ישנן תביעות ריאליות, וישנן תביעות תיאורטיות. צבור המורים התיכוניים אומרים: קודם כל נהלו מו"מ אתנו ולא עם האפוסטרופסים שאיננו מכירים בהם. זה דבר אחד. יש, איפוא, לשבת ולהסביר לאנשים את המצב, ובדרך משותפת אפשר למצא את המוצא, מבלי שזה יחייב במשהו. כשיושבים יחד אפשר ליישב דברים שונים, אפשר לקבוע מה מותר ומה אסור וכו', אחת אינני רואה כיצד נתגבר על המצב.

אני יודע שהיו תביעות מכל העובדיה, והשנה נעשה דבר שלא נעשה אף פעם, שר העבודה למתע פתאם שינה את שכו העבודה ל-30 אלף עובדים בצורה זו או אחרת, ונמצא "היתר עיסוקי", ונמצאו אלה שישלמו את הדברים האלה. נכון שיש ללכת לפי יכלתנו וכוחנו, אינני אומרת שצריך לעשות את הכל בבת אחת, כך שתוטל מעמסה כבדה מנשוא על האזרחים, אבל צריך ללכת בדרך שתבטיח לנו את האפשרות של יציבות ומניעת זעזועים במערכת החינוכית.

אני חפצה לשמוע ממך, מר שריד, כבא-כח משרד החינוך, דבר ברור. האם אתם עושים משהו כדי שה"בוגז" הזה אשר קיים, יתבטל, וכי ייכוננו יחסים שייאפשרו לשני הצדדים להידבר? כי לי נראה שיש בין הצבור הזה אנשים שהם שותפים נאמנים לדאגה ושותפים רציניים לשפור המצב. דברים אלה רציני לדעת על סף סגירת בתי-הספר, ולקראת פתיחתם בשנה הבאה.

מר שריד: אם לחשב את העלאת משכרות המורים גם מתוך אספקט אחר, היינו שזה יגביר את הנהיג להוראה, אזי בד בבד עם זאת מעלים את משכרות המהנדסים והרופאים, ואין גבול ואין מקום להתחרות. לו בשאר המקצועות היו מגיעים לידי הקפאת המשכרות, ולמורים היו מוסיפים, היה זה מהווה גורם מושך, אבל כאשר מעלים לכל ארך שורת המקצועות, אין בכך משום יתרון.

א. רזיאל-נאור: הרי בסופו של דבר יצטרכו להעלות את משכרתם של המורים התיכוניים, מדוע לא להעלות זאת עכשו, אלא אחר כך בבת אחת? כי אם תהיינה העלאות לדרגות אחרות של עובדים, יצטרכו בדרך הטבע לשלם בבת אחת.

מר שריד: יש לנו הסכם עם המורים לתנאי עבודה לשנתיים, היינו עד אוקטובר של השנה הבאה. כך שעד חש"כ אנחנו חופשים מדאגה. ובתשכ"א, מובן שמרכז המורים יגיש תביעות, ויש להניח שיישבו וידונו, ויתכן מאד כי נצטרך להעלות, זה יהיה תלוי במדיניות השכר הכללית במדינה.

מר שריד: המצב כרגע בנוגע למורים התיכוניים, איננו כפי שנשמע כאן. אין אנחנו שרויים בשום "ברגז" אתם, אלא אמרנו כי לפי מדיניות השכר כיום של המורים, שאיננה נקבעת לפי מקום העבודה אלא לפי ההשכלה, איננו יכולים לנהל מו"ם בשעה אחת עם שני אוגונים על יסודות הנוגדים אחד את השני. עם מרכז המורים הגענו לידי הסדר, וזה היה בשעה שהמורים התיכוניים לא ערערו על כך שמקום העבודה איננו קובע את שו המורה, אלא השכלתו, משום כך מורה אקדמאי בבית-ספר יסודי מקבל אותה משכורת שמקבל מורה בבית-ספר תיכוני. לעומת זאת מורה שאיננו אקדמאי ואשר מלמד בבית-ספר תיכוני, מקבל אותה משכורת שמקבל מורה בבית-ספר יסודי. זהו הבסיס שעליו בנויה כל שטח השכר של המורים. עכשו, בוגע שאנחנו מגיעים לנהל מו"ם עם המורים התיכוניים על דרגת שכר עבולם, אנחנו מודים בכך כי דרגת השכר איננה כבר זו המיוסדת על ההשכלה אלא המיוסדת על מקום העבודה. כי אם לבסוף זאת על ההשכלה, אזי יש לנו יותר מורים אקדמאיים בבתי-ספר יסודיים מאשר בבתי-ספר תיכוניים. אם מי, איפוא, אנחנו צויכים לנהל מו"ם? ולהיפך, ארגון המורים התיכוניים טוען כי הוא איננו רוצה שהמורים התיכוניים, גם שאינם אקדמאיים, יקבלו אותה משכורת שמקבלים המורים המוסמכים בבתי-הספר היסודיים. בשבילם דורש הארגון משכורת יותר נמוכה משל אקדמאיים, אבל יותר גבוהה מאלה המלמדים בבתי-ספר יסודיים. בכך הם קובעים שיטה סינטטית, ובוגע שאנחנו יושבים אתם לנהול מו"ם, אנחנו הורסים את כל שיטת השכר של המורים, ובאותו רגע יבוא הארגון, שהוא הגדול ביותר והמייצג 15-17 אלף מורים, ויגיש לנו שטח שכר משלו. אנחנו איננו מוכנים, ואיננו יכולים כרגע להיחלץ מצוה מסוימת על מנת להכניס עצמנו למלכדת אשר תהרוס את החינוך כולו בארץ.

זהו המצב האובייקטיבי הטוב בו אנחנו נתונים, ומשום כך אמרתי כי הענין מסובך, אבל אין כאן כל שאלה של "ברגז". אנחנו גם להם מסבירים את הדבר כפי שהוא.

זהו מצבנו האובייקטיבי, כל עוד לא ישתנו הדברים, וכל עוד לא יבואו אי פעם המורים בבתי-ספר יסודיים ויאמרו כי הם מסכימים שיינתן למורים התיכוניים אשר יינתן. לו אמרו זאת, גם אז היינו יושבים עם המורים התיכוניים ולא מספקים את רל דרישותיהם, אבל היינו דנים על הדבר. כיום המורים היסודיים רחוקים מאד מלומר זאת, ובדרך כלל ידוע לי כי מגמת המורים היסודיים כרגע היא לשבת ולחכות מה יעלה יום, ביודעים כי בוגע שתינתן תוספת למורים התיכוניים, באפן אוטומטי יינתן גם להם, כי זהו צבור שלא יוותר. ואז אם לא ניענה, יבואו אלינו ויאמרו לנו: מה אתם עושים כדי למנוע זעזועים בבתי-הספר היסודיים?

זהו המצב כפי שאנחנו נתונים בו. המורים התיכוניים אינם רוצים להבין זאת, והם למעשה הודיעו דבר פשוט; איננו חובעים זאת מאתכם, אלא אנחנו מגישים תביעותינו לבעלויות, כל בעלות אשר תספק תביעותינו שם בית-הספר ייפתח, במקום שלא יספקו תביעותינו, שם בית-הספר לא ייפתח. עכשו, איפוא, מתנהל מו"ם עם הבעלויות אשר תפנינה ודאי אלינו על מנת להחליט מה לעשות. על כל פנים ברגע שאנחנו נקיים מו"ם, דרך מי שזה לא יהיה, יחזור מיד אותו מצב בקשר למורים היסודיים.

(הישיבה ננעלה בשעה 13.00)